

Urbanek, Bożena

"Organizacja opieki zdrowotnej i leczenia w żeńskich zgromadzeniach zakonnych, na podstawie niektórych miejscowości na ziemiach polskich : głównie okres staropolski i niewoli narodowej", Zbigniew Biliński, 1991 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 6/2, 170-172

1999

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbigniew Biliński, Organizacja opieki zdrowotnej i lecznictwa w żeńskich zgromadzeniach zakonnych, na podstawie niektórych miejscowości na ziemiach polskich. Głównie okres staropolski i niewoli narodowej. BSO, ANCY – Le libre France 1991, ss. 127.

Z dużym opóźnieniem dotarła do polskiego czytelnika publikacja Z. Bilińskiego *Organizacja opieki zdrowotnej i lecznictwa w żeńskich zgromadzeniach zakonnych...*, wydana w serii Biblioteka Memoires Pharmaceutiques, No 6¹. Autorem pracy jest znawca i popularyzator dziejów Buczyny i okolic, od wielu lat gromadzący materiały związane z działalnością żeńskich zgromadzeń zakonnych, który dotarł do licznych polskich archiwów tych zgromadzeń, w tym – co jest warte podkreślenia – do mało znanych i trudno dostępnych, na przykład: Archiwum benedyktynek w Żarnowcu, Archiwum klasztoru norbertanek w Imbramowicach (Stary Sącz) i innych. Jak sam napisał we wstępie, ogółem zapoznał się z dokumentacją 38 zgromadzeń, w tym 15 zgromadzeń posiadających materiały od XII do końca XVIII wieku, a w pozostałych – z archiwaliami XIX i z początku XX wieku.

We wstępie autor zamieścił dość obszerną informację o tych zbiorach. Ponadto, jak zaznaczył, opracował kwestionariusz pytań, między innymi na temat ustawodawstwa oraz wyposażenia szpitali zakonnych, przesyłając go do 182 miejsc i uzyskując odpowiedzi z 72 placówek zakonnych, głównie jednak dotyczące danych bieżących.

Praca zatem oparta została w dużej mierze na źródłach archiwalnych dotyczących XIII wieku (niektóre nawet wcześniejszego okresu) i stanowiących konglomerat różnych gatunków: od źródeł narracyjnych, w tym dużej liczby indywidualnych kronik, do aktowych, w których dominują konstytucje, statuty, reguły zakonne, dekryty, ale i inwentarze przychodów i rozchodów, rachunki itp. Dodać trzeba, iż autor dotarł również do bogatej literatury przedmiotu od początku XX wieku do lat 80. tego wieku. Z powodu dużego rozproszenia informacji dotyczących tematu był zmuszony dotrzeć do bardzo dużej liczby archiwaliów, dokumentów, piśmiennictwa, na które się w książce powołuje, jednakże – jak się wydaje, ich bogactwo i różnorodność utrudniły mu pełne ich wykorzystanie.

Zasadniczą wątpliwość budzi rozbudowany treściowo tytuł, a zwłaszcza określony w nim czas opisywanych wydarzeń: „[...]”

¹ Książka trafiła do zbiorów Biblioteki Narodowej 8.07.1993 r. jako dar, ma numer sygn.: I 1.880.403 (A).

głównie okres staropolski i niewoli narodowej”. Otóż, o ile jego część poświęcona datacji tzw. okresu staropolskiego, wyznaczonego przez źródła XII–XIII wieku, na które autor się powołuje – może być zrozumiała, o tyle koniec tego okresu, a już z pewnością czas tzw. niewoli narodowej, są niejasne. Szczególnie, że sam autor w treści pracy świadomie sięga do lat międzywojennych, ba, także dzisiejszych, o czym nawet nadmienia we wstępie. Podobnie jak i niewiele wyjaśnia zawarta w tytule wiadomość, iż temat opracowany został „na podstawie niektórych miejscowości na ziemiach polskich”.

Całość pracy ma osiem rozdziałów w porządku następującym: I. *Kwestia zdrowia i leczenia w przepisach zakonnych i kościelnych (podstawy prawno-organizacyjne)*; II. *Infirmierie, szpitaliki, apteczki*; III. *Opieka nad chorymi zakonnkami: infirmierki, pielęgniarki, personel medyczny*; IV. *Choroby, zabiegi, sposoby leczenia*; V. *Zaopatrzenie w leki, aptekarki, zielarki, asortyment środków leczniczych*; VI. *Zachowania zdrowotne: higiena, profilaktyka, zwalczanie epidemii, odżywianie, rekreacja, zdrowie a asceza zakonna*; VII. *Pomoc chorym z zewnątrz*; VIII. *Księgozbiory medyczne, księgi apteczne, piśmiennictwo medyczno-farmaceutyczne*.

Pomimo logicznego układu, widocznego w samym spisie, brak jest wyraźnego rozdzielenia treści rozdziałów podrozdziałami czy zastosowania porządkujących śródtytułów nadających wywodowi przejrzystość. Niedostatek ten powoduje częste przeładowanie treści niektórych fragmentów pracy kosztem innych, pokrywanie się czy zazębianie treści, na przykład: profilaktyki z higieną i zwalczaniem chorób zakaźnych, natomiast część dotyczącą kształcenia siostr można zaledwie nazwać wzmiankowaniem itp. Przejrzystości szkodzi również – jak się wydaje – niezdefiniowanie podstawowych pojęć i terminów medycznych, semantycznie zmieniających się w czasie, brak odniesienia do obowiązującego w danym okresie poziomu wiedzy medycznej czy do ówczesnej mentalności, co naraża autora na zarzut ahistoryczności. Razi ogólnikowość oraz płytkość sądów, na przykład: „[...] Początkowo [to znaczy kiedy? – przyp. B.U.] nie były [siostry – przyp. B.U.] przygotowane do tego rodzaju pracy” (s. 45) lub „[...] Przełomowa w kwestii zdobywania zawodu dyplomowanych pielęgniarek stała się II połowa XIX wieku” (tamże) czy „[...] Jest rzeczą pewną, że początkowo siostry miłosierdzia nazywano infirmierkami, zamiast pielęgniarkami” (s. 44). Przy okazji autor zapomniał, iż dla siostr zakonnych opieka nad chorymi była przede wszystkim powołaniem, a nie zawodem (s. 53–54).

W wielu miejscach język jest wadliwy bądź nieporadny – na przykład czytamy: „[...]oprócz imienia i czasookresu” (s. 45) czy

„[...] Niektóre książki miały frapujące tytuły, lecz bardzo bala-
mutną treść” (sic! s. 99). Widoczna jest nieznamość zasad two-
rzenia przypisów, na przykład treść: „[...] Rozdział apteczki jest
powtórzeniem wcześniej opublikowanego artykułu [...]” (na s. 34)
powinna być przeniesiona z zasadniczego wywodu do przypisu,
pomijając już jej aspekt merytoryczny (podobnie na s. 63).

We wszystkich rozdziałach występują niedostatki w chronolo-
gii i mieszanie faktów historycznych ze współczesnością (s. 30,
59, 88). Nie uwzględnia się złożoności zjawisk, zmian, wpływów,
jakie na przestrzeni sześciu, a nawet siedmiu wieków, zaistniały
w organizacji opieki zdrowotnej i lecznictwie żeńskich zgroma-
dzeń zakonnych. Jawi się – i to już od samego początku, obraz
płaski i statyczny, jak gdyby całość treści dotyczyła bardzo ogra-
niczonego czasu i terenu.

Praca jest jednak niewątpliwie pożytecznym wykazem – inwe-
ntarzem faktów, aczkolwiek posegregowanych wedle z góry usta-
lonego scenariusza. Jak się wydaje, ze względu na wnikliwie
przeprowadzoną przez autora kwerendę, może być pomocna jako
drogowskaz przy zbieraniu informacji o zasobach archiwalnych
żeńskich zgromadzeń zakonnych ziem polskich, zwłaszcza pod
kątem ich udziału w organizowaniu opieki nad chorym. Cennymi
są dołączone aneksy (łącznie 6).

Praca jest ilustrowana, lecz druk mało czytelny. Brakiem jest
nie dołączenie wykazu skrótów, w tym nazw archiwów, oraz nie-
sporządzenie indeksu nazwisk.

Bożena Urbanek
(Warszawa)